

Політика національно-економічного зростання (частина 3)

Екстенсивна виробнича функція праці та капіталу має властивість, яка характеризується зменшенням вартості кожної додаткової одиниці приросту продукції ΔB щодо вартості кожної додаткової одиниці приросту праці ΔT чи приросту капіталу ΔK . Ця властивість вказує на те, що додаткове залучення праці чи капіталу має певні межі. На графіку кривої екстенсивної виробничої функції така межа для праці визначається рівністю вартості приросту додаткової праці ΔT і вартості створеного нею додаткового продукту ΔB .

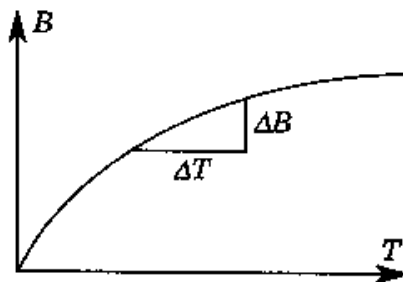

Рис. 1. Екстенсивна продуктивна функція праці

Цю властивість екстенсивної продуктивної функції праці ілюструє співвідношення додаткових затрат праці $\Delta T_1 + 1 + 1 + \dots + n$ і додаткового приросту продукту $\Delta B_1, \Delta B_2, \dots, \Delta B_n$:

$$T_1 + 1 + 2 + \dots + n = \Delta B_1 > \Delta B_2 > \dots > \Delta B_n$$

Наведена рівність показує, що кожна наступна додаткова одиниця праці створює менший продукт, ніж попередня, хоча вартість створеного додаткового продукту ΔB більша від вартості додаткової праці ΔT на величину валового прибутку $ВП$:

$$\Delta B = \Delta T + ВП$$

Отже, збільшення приросту праці доцільне лише до того зниження рівня вартості приросту продукту, за якого вартість приросту продукту ΔB дорівнює вартості приросту праці ΔT : $\Delta B = \Delta T$. Аналогічно розраховують продуктивну екстенсивну функцію основного капіталу.

На підприємствах і в галузях інтенсивне економічне зростання забезпечують:

- раціональна організація праці;
- повніше використання потужностей, наявного устаткування;
- удосконалення техніки і технології;
- механізація та автоматизація виробництва;

– підвищення міри безперервності виробничого процесу [1, С.265].

Для оцінки інтенсифікації виробництва і ступеня його розвитку використовують різні показники. На промислових підприємствах і в галузях промисловості такими показниками є:

– випуск продукції за одиницю часу з одиниці устаткування або виробничої площі;

– затрати праці на одиницю продукції;

– випуск продукції на одиницю основних фондів;

– рівень механізації та автоматизації виробництва;

– фондо- і енергоозброєність праці;

– коефіцієнт використання робочого часу;

– коефіцієнт змінності та ін.

Узагальненими показниками інтенсифікації є зростання масштабів виробництва внаслідок підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції внаслідок доцільнішого використання основних фондів, а також поліпшення розміщення виробництва.

Продуктивність праці визначають за формулою:

$$v = B / Tt,$$

де v – випуск продукції одним зайнятим;

B – валовий випуск;

T – число зайнятих;

t – час праці.

Отже, обсяг виробництва B залежить від таких факторів:

$$B = Tvt$$

Оскільки додатковий приріст праці ΔT обмежений зниженням вартості додаткового приросту продукту ΔB до рівня $\Delta B = \Delta T$, а час праці є величиною сталою, зростання обсягу виробництва можливе також за рахунок підвищення продуктивності праці v .

Аналогічно розраховують капіталовіддачу v :

$$v = B / Kt,$$

де v – капіталовіддача;

B – валовий випуск;

K – вартість основного капіталу;

t – час роботи.

Обсяг виробництва B за рахунок капіталовіддачі v обчислюють за формулою [5, С.131]:

$$B = Kvt$$

Зі збільшенням капіталу зростає капіталоозброєність: $k = K / T$. Це, у свою чергу, зумовлює зростання сукупної продуктивності факторів (основного і оборотного капіталів) через одного зайнятого: $v = f(k)$.

Отже, виробнича функція змінюється із зміною кількісних і якісних параметрів факторів виробництва T і K , технологій a . Технологічний прогрес поліпшує виробничу функцію праці: $B = aTet$; і капіталу: $B = aKet$.

Параметр технологічного прогресу a показує, що за визначеної кількості праці T і капіталу K отримують додатковий приріст продукту ΔB .

Виробнича функція з урахуванням сукупної дії факторів T , K і a має такий вигляд:

$$B = aF(T, K),$$

де a – сукупна продуктивність праці і капіталу.

Виробництво тепер зростає не лише тому, що зростають капіталоозброєність чи праця, а й завдяки зростанню їх сукупної продуктивності. Рівняння приросту обсягу виробництва за рахунок приросту праці, капіталу і технологічного параметра має такий вигляд:

$$\frac{\Delta B}{B} = x \frac{\Delta K}{K} + \left(1 - x \frac{\Delta T}{T}\right) + \frac{\Delta a}{a}.$$

Воно є головним у розрахунку темпу технологічного прогресу – виявляє і уможливлює співвідношення трьох джерел зростання: зміни в кількості капіталу, в кількості праці та у величині їх сукупної продуктивності.

Оскільки сукупну продуктивність факторів виробництва (праці і капіталу) неможливо виокремити безпосередньо, її вимірюють непрямым способом за формулою:

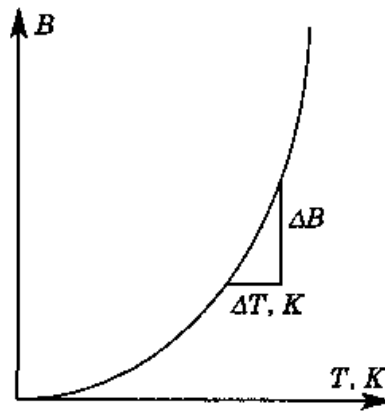
$$\frac{\Delta a}{a} = \frac{\Delta B}{B} - x \frac{\Delta K}{K} - \left(1 - x \frac{\Delta T}{T}\right),$$

де $\Delta a / a$ – частина темпу приросту валового випуску, отримана не за рахунок змін приросту праці і капіталу, а за рахунок інтенсивності їх використання.

Інтенсивна продуктивна функція праці T і капіталу K відрізняється від екстенсивної тим, що їх сукупна продуктивність Δv зростає вищими темпами, ніж приріст праці ΔT і приріст капіталу ΔK :

$$\Delta v > \Delta T + \Delta K.$$

Відповідно крива інтенсивної продуктивної функції має такий вигляд:

Рис. 2. Інтенсивна продуктивна функція праці та капіталу

Отже, для підвищення ефективності виробництва та економічної системи загалом визначальним є інтенсивний тип економічного зростання [4, С.15]. На практиці він є більш ефективним у ліберально-ринковій економічній системі, ніж у регламентовано-плановій. У ринковій економіці питання економічного зростання вирішують безпосередні виробники, їхні інтереси є пріоритетними [2, С.268]. У конкурентній боротьбі вони створюють умови для нарощування обсягів виробництва, раціонального використання всіх видів ресурсів, підвищення якості продукції, ефективності зниження собівартості з метою отримання доходів і реалізації інших інтересів.

Проблема економічного зростання є однією з найважливіших для України. Вона потребує, крім глибоко продуманої економічної стратегії, мобілізації власних ресурсів і зусиль, політичної, фінансової підтримки високорозвинутих країн.

Зі здобуттям незалежності Україна декларувала європейський вибір, і на це відповідно реагували міжнародні валютні організації: реформи, які розпочалися восени 1994 р., супроводжувалися підтримкою МВФ у межах угоди про кредит „стенд-бай” (стабілізаційний кредит). У центрі уваги перебувала тоді проблема стабілізації – подолання інфляції і скорочення її до 1% в місяць (не більше 10-12% за рік). Коли в 1996 р. наслідки подолання інфляції стали очевидні, було запроваджено в обіг грошову одиницю гривню. Україна і МВФ оголосили про намір досягти домовленості про середньострокову програму на 1997-1999 рр., яка супроводжувалася б кредитами в межах „механізму розширеного кредитування”. Програма передбачала прийняття законів для зниження податкового тиску, дефіциту бюджету, зменшення субсидій, посилення економії ресурсів та ін. Однак відсутність політичного консенсусу в уряді та парламенті щодо європейського вибору, політичні спекуляції та інші причини не дали змоги Україні ефективно співпрацювати з МВФ та отримувати надійну фінансову допомогу, що негативно позначилося як на процесі реформування вітчизняної економіки, так і на її загальному стані. Ускладнило це і її

взаємодію з економіками європейських країн, оскільки за багатьма критеріями і стандартами вона помітно відстає від них.

Але стратегія економічної інтеграції, передусім з країнами Центральної та Західної Європи, конче необхідна Україні передусім тому, що наявність єдиної національно-демократичної ідеології державотворення і концепції економічного розвитку, політичного і економічного вибору, принципів та конкретної мети підвищують дієздатність влади, полегшують її щоденну боротьбу за деталі та впровадження структурних реформ. Уже очевидно, що для досягнення успіху влада повинна дотримуватися шляху національної, політичної та економічної незалежності, рівного партнерського міжнародного співробітництва, загальнолюдських цінностей, послідовно та без суперечностей рухатися ним протягом тривалого часу. І саме європейська орієнтація, співпраця з високоцивілізованим європейським світом є гарантією цього.

Та й сам досвід економічного розвитку країн Західної Європи та Японії у другій половині XX ст. свідчить, що досягнення високих темпів економічного зростання тісно пов'язане з суворим дотриманням відповідної стратегії. Наприклад, Німеччина та Японія досягли за післявоєнний період високих щорічних темпів зростання реального ВВП в межах 9%. Колись аграрна, слаборозвинута Іспанія у співпраці з Європейським Союзом перетворилася на індустріально розвинуту країну із солідним валютним резервом та стабільно позитивними макроекономічними параметрами. Новітня політична й економічна стратегія країн Центральної Європи, країн Балтії теж принесла економічні та соціальні успіхи, що дало їм змогу набутися членства у Європейському Союзі. Проте тривала за часом політична й економічна невизначеність України гальмує економічні перетворення, консервує стагнацію економіки, соціальну невлаштованість людей, підмиває політичну стабільність суспільства.

Використана література:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Пік”, 2009. – 548 с. : іл.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.] – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. Яковенко Р. В. Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.] – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. Яковенко Р. В. Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
5. Заблоцький Б. Ф. Перехідна економіка : посіб. / Заблоцький Б. Ф. – К. : ВІЦ „Академія”, 2004. – 512 с. (Альма-матер).

Р. В. ЯКОВЕНКО,
к.е.н., доцент